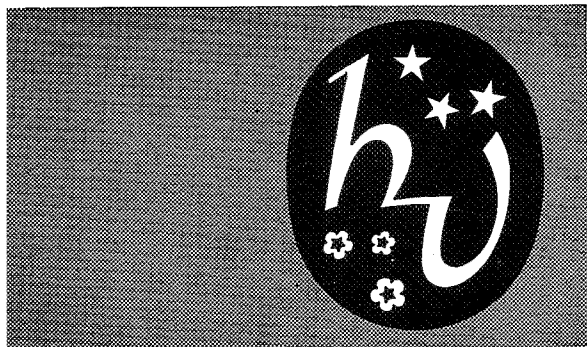

MENS EN WERELD

Afrikaanse lessen

De onsterfelijke Grieken brachten ons de westerse wetenschap, — het systematisch en rationeel zoeken naar waarheid, de democratie in een betrekkelijk ingewikkelde maatschappelijke fase, de tragedie als aanschouwelijke opvoeding in godsdienst en gedrag, en de sport als een bloedeloze krachtmeting, zonder militair doel. De populairste Grieken waren zij, die winnaar waren in de Olympische Spelen. De geest werd niet verwaarloosd t.o.v. het lichaam, het lichaam werd niet verwaarloosd t.o.v. de geest. Een ideaal van harmonie is nog een lichtend voorbeeld. De wetenschap is nog altijd Grieks van aanpak en opzet, de democratie is nog altijd de minst slechte regeringsvorm, de sport is nog steeds de beste kanalisatie van driften en eerzucht die er te vinden is. Het harmonisch ideaal is teloor gegaan, want de deelnemers en deelnemers aan de moderne spelen moeten, om redelijke resultaten te bereiken, alles opzij zetten, behalve de training van de spieren en van het moreel om de spieren zo goed mogelijk te gebruiken. Opvoedend is de sport, over het algemeen, gebleven, want het leert de mens verliezen. Een atleet komt bijv. van de Filipijnen. Hij loopt de 100 meter 0,1 seconde trager dan zijn concurrent en hij gaat als verliezer terug. Een wint en tallozen verliezen. Wat een les in zelfbeheersing! Het devies van de spelen is: Hoger, sneller, krachtiger. Komt er geen grens? Zullen de records nog steeds sneuvelen? Voorlopig nog wel want steeds meer atleten, steeds meer landen doen mee, de training wordt steeds intensiever, maar eens zal de top bereikt worden, tenzij de mensheid evolueert naar krachtiger individuen, maar daar ziet het niet naar uit.

In het oude Hellas wedstrijdde men ter ere van Zeus, nu wedstrijdt men ter ere van de snelheid en de kracht, ter ere van verbroedering en ter ere van nationalisme. Wie het winnen zal in deze wedloop? Sportiviteit of egoïstische eerzucht? Wij durven niet te voorspellen, maar de beroepssport wint veld en wat nu nog amateurs heten zijn beroepsmensen. Wel een twijfelachtige zaak, die moderne spelen...

Eenzijdig zijn de atleten niet. Dit is de Engelse tenniskampioene, die gewichten heft...

Zoals de naam van Quisling in de oorlog het begrip was voor landverraad, dreigt die van Loe-moemba thans symbool voor demagogie en onbekwaamheid te worden. Reeds zien sommigen in de gebeurtenissen in Kongo hun stelling bevestigd, hoe weinig die negers er in de praktijk wel van bakken; anderen daarentegen putten er nieuwe stof uit om de grootte van de Westerse koloniale schuld aan af te meten. Helaas wordt in beide gevallen over het hoofd gezien hoe vernietigend de redelijke gang van zaken in tal van andere jonge naties voor dergelijke gedachten-gangen is. Dat men er bovendien de sentimenten verder mee naar een climax jaagt blijft intussen nog het ergste.

Het ligt voor de hand, dat humanisten van uiteenlopende politieke overtuigingen aan concrete ontwikkelingen in de wereld nogal eens verschillende conclusies zullen verbinden. Zelfs binnen de politieke partijen zijn de nuances bij over-maat aanwezig. Dit neemt niet weg, dat er toch wel belangrijke aspecten zijn, waarin men elkaar zou behoren te vinden en dit waarschijnlijk ook wel, als het er op aan komt, zal doen. De overtuiging, dat redelijkheid en eerlijkheid en goede trouw in het internationale verkeer een voortdurend gewichtiger plaats moeten innemen zal ons wel niet onderscheiden van onze christelijke of islametische medemensen, evenmin als het ons de ogen mag doen sluiten voor het feit, dat er zowel in het verleden als in de toekomst op dit gebied nog wel het een en ander te bidden en te wensen zal zijn.

Behalve het verschil tussen dit bidden en wensen is er voor ons in elk geval bovendien dit onderscheid ten opzichte van „anderen”, dat wij van een universele mens en een universeel normbegrip uitgaan. Geen blanke onschuld dus, maar ook de feiten niet al te zwart zien. Voor sommige christenen — de gebeurtenissen in Zuid-Afrika konden het ons bij herhaling leren — zijn dat klaarblijkelijk geen uitgemaakte zaken. En zeker zal in onze kringen ook het accent zwaarder komen te liggen op de inspanningen, die de mens zelf zich te getroosten heeft om in de bedroevende situatie, waarin de wereld in menig opzicht verkeert, verbetering te brengen.

Beter bekeken van onze zijde? Laat men zich van de andere kant vooral wel realiseren, hoezeer missie en zending met in den regel onbaatzuchtige motieven in hun daadwerkelijke belangstelling voor de onderontwikkelde gebieden meermalen een voorsprong op het buitenkerkelijk element wisten te verwerven; niettegenstaande de ontegenzeggelijke verdiensten daarnaast van individuele buitenkerkelijke V.N.-functionarissen en bestuursambtenaren. In elk geval staan de humanistische activiteiten als zodanig in en ten aanzien van de onderontwikkelde gebieden nog in de kinderschoenen. Dat dit een „fout” zou zijn mag ook alweer niet zonder

meer worden gezegd. Misschien moet men zich voorlopig neerleggen bij het feit, dat voor veel van de hierbedoelde volken het stadium om te komen tot een werkelijk humanistische levensbeschouwing nog niet is aangebroken. De veranderingen in de wereld voltrekken zich overigens te snel dan dat men op dit punt niet voortdurend op zijn hoede zou moeten blijven; morgen stelt reeds geheel andere eisen dan vandaag.

Heeft de gang van zaken in Afrika in het algemeen en in Kongo in het bijzonder ons nog meer concreets te zeggen? Voor wie dit nog niet gedaan had kan er de conclusie uit worden getrokken, hoezeer de onafhankelijkwording zich voltrekt met een wetmatigheid overeenkomstig aan de emancipatie van de slaven in de vorige eeuw. Toekomstige geschiedschrijvers zullen er vermoedelijk in gelijke geest over oordelen en er één van de meest positieve aspecten van deze tijd in zien.

Dat er voor ons, die dit alles van zo nabij meemaken, nuances in de vorm van licht- en schaduwzijden zijn, staat al evenzeer vast. Eén van de meest verontrustende verschijnselen blijft vooralsnog de ijver, waarmede van internationale communistische zijde op het bederven van het klimaat in de jonge naties wordt gespeeld. En wel op volstrekt gewetenloze manier. Terwijl immers de theorieën van het zelfbeschikkingsrecht voor alle volken, in 1918 door de Amerikaanse president Wilson op het internationale vlak gebracht, in toenemende mate in de Westerse wereld zijn gehuldigd gelden zij naar Sowjet-Russische en Chinese maatstaven slechts daar, waar zij de positie van de vrije naties kunnen ondermijnen door vertroebeling van betrekkingen. In de Oost-Europese randstaten, in Russisch-Azië, in Tibet blijft elk begrip van zelfbeschikking volslagen taboe.

Het zal de komende jaren in toenemende mate de taak van Westerse en Afro-Aziatische staatslieden zijn elkaar te vinden en zich door deze ideologische verdraaiing van feiten niet in ver-warring te laten brengen. Een ontmaskering van de Loe-moemba's en de Soekarno's zal daartoe zeker het hare kunnen bijdragen.

Zulk een ontmaskering zal waarschijnlijk verder vergemakkelijkt worden na likwidatie van het nog bestaande koloniale bezit. Als vanzelf dringt zich in onze Nederlandse gedachtengang dan natuurlijk de positie van Nederlands Nieuw-Guinea op. Tot voor kort kon daaromtrent bij velen de indruk bestaan, dat emancipatie nog ten minste een generatie zou vergen, al begrepen de verstandigsten onder ons, hoezeer andere factoren tot een veel snellere ontwikkeling dwongen.

Gelukkig blijkt juist de laatste tijd het vooral gedurende de afgelopen tien jaar aan de Papoea's

(slot op pag. 5 rechtsboven)

Uitgave van het Humanistisch Verbond — Verschijnt om de veertien dagen
15e jaargang no. 17 — 10 september 1960

Kritisch allerlei

Een lezeres uit Amsterdam stuurt ons een knipsel uit „Vrij Nederland”, dat op zijn beurt weer een artikelje aanhaalt uit het in Kerkrade versijndend dagblad „De Zuid-Limburger”, om aan te tonen „dat het „donkere zuiden” niet louter een verzinzel van anticlericalen is”. Het bewuste stukje houdt zich bezig met de door Humanitas georganiseerde Rolotloterij, waartegen „De Zuid-Limburger” uiteraard andere bezwaren heeft dan dominee Zandt en consorten. Welke bezwaren?

„Doch wel willen wij er op wijzen, dat Humanitas bij haar werkzaamheden uitgaat van een levensbeschouwing, die niet de onze is. Zij is a-christelijk. Dat er tussen haar en de Vereniging voor Sexuele Hervorming meer ligt dan uitsluitend persoonlijke banden kunnen wij niet bewijzen. Maar wel staat vast, dat haar leden en haar gezinsverzorgsters vaak propagandisten voor de VSH zijn. Men zal alzo terdege hebben te letten op de bestemming, die de door de Humanitas-toto verkregen gelden uiteindelijk zullen vinden.”

Wij willen op onze beurt niet nalaten erop te wijzen, dat „De Zuid-Limburger” uitgaat van een levensbeschouwing die niet de onze is. Zij is zeer „christelijk”. Dat er tussen de redactie en het fascisme van Franco c.s. meer ligt dan uitsluitend een overeenstemming in geloof, kunnen wij niet bewijzen. Maar wel staat vast, dat in de oorlog heel wat katholieken aan de verkeerde kant gestaan hebben. Men zal „alzo” terdege hebben te letten op de bestemming die de door de uitgave van „De Zuid-Limburger” verkregen gelden uiteindelijk zullen vinden...

Wat een journalistiek! In „De Zuid-Limburger” is vast geen vlammeend protest te vinden tegen het feit, dat in Nederland een minister het bestaat met een volkomen verdraaiing van de feiten te antwoorden op vragen van een kamerlid, waarom hij niet bereid was het congres van de I.P.P.F. te openen, de internationale organisatie waarbij de N.V.S.H. is aangesloten. Wij zijn zo vrij dat wel een schandaal te vinden, en dat hangt meer samen met normen van fatsoen dan met het feit dat uw redacteur lid van die N.V.S.H. is. Dat is hij overigens wel (mooie aanleiding voor nieuwe insinuerende stukjes in onze zuidelijke pers!), al hoopt hij met zijn bijdragen aan de Rolot toch eerder het maatschappelijk werk te steunen.

Betere voorlichting over het humanisme en het Humanistisch Verbond geeft dominee A. de Wilde zijn lezers in „Contact”. Uitgaande van onze beginselverklaring (die heel wat critici nooit hebben gezien!) geeft deze schrijver een beeld van met het humanisme

verwante stromingen in de geschiedenis, om ten slotte de oprichting van humanistische organisaties te noemen.

„In Nederland werd het Humanistisch Verbond opgericht in 1946. Stellig heeft Wereldoorlog II een belangrijke stoot gegeven tot de oprichting. Mensen met besef en verantwoordelijkheid zagen met ontsteltenis, hoe een massa zonder levende geestelijke overtuiging door gewetenloze individuen tot de grootste gruweldaden kon worden gebracht. Dr. J. P. van Praag begon tijdens de oorlog aan zijn boek *Modern Humanisme*, dat de vraag stelt of het niet dringend nodig is, in de massa, met name de onkerkelijke massa, beginselen van humaniteit uit te dragen.”

Na op de snelle groei van het Verbond te hebben gewezen en verschillende uitgaven te hebben genoemd, komt Ds. De Wilde aan ons werk in werkkampen, kazernes, ziekenhuizen enz., en hij zegt daarover:

„Men heeft van hogerhand de humanistische „raadsman” wel trachten te weren, maar dit strijdt met het karakter van onze Nederlandse staat, die aan alle overtuigingen, welke de algemene moraal niet afbreken, gelijk recht van beleving en propaganda geeft. Zo strijdt het Humanistisch Verbond op zijn wijze voor mensenwaarde, onafhankelijkheid van ras, volk, klasse, voor vrijheid en gerechtigheid als eis voor het persoonlijk en maatschappelijk leven.”

In zijn antwoord op de vraag hoe de vrijzinnige christenen tegenover het Humanistisch Verbond staan, komt dominee De Wilde tot de conclusie: „In vele opzichten gaan humanisme en vrijzinnig christendom parallel”, een gevolgtrekking die wij gaarne onderschrijven, omdat ook wij van mening zijn, dat het verschil tussen humanisme en vrijzinnig christendom aanmerkelijk kleiner is dan vaak wordt gesuggereerd. Wij vinden de vrijzinnige christenen dan ook als vrienden aan onze zijde in onze strijd om gelijkberechting, de strijd voor tal van algemene instellingen en tegen allerlei behoudende stromingen.

Het onderscheid tussen vrijzinnig christendom en humanisme ligt uiteraard in het uitgangspunt. Daartoe citeren wij het slot van het zo verhelderend artikel van Ds. De Wilde:

„Voor ons, vrijzinnige christenen, is ten slotte uitgangspunt en doel van het menselijk bestaan de levende God: ondoorgrondelijk mysterie, dat nochtans openbaar wordt, dat zichzelf onthult: voor ons het aangrijpendst in de Christusgestalte. Het zwakke punt van het moderne humanisme ligt o.i. wijsgerig gesproken in het overbelichten van het verschijnsel „mens”, waarbij het geheimenis van de Transcendentie (het de mens te boven gaande) verbleekt;

als de eerste „grondslag” van het H.V. spreekt van „een waardebesef dat niet naar willekeur kan worden gewijzigd” en dat „wézenlijk voor de mens” is, rijzen hier vragen waarop het H.V. onbevredigend antwoordt. Onbevredigend, niet voor eigen aanhangers, maar voor allen voor wie het godsdienstig besef van alle tijden en volken méér is dan verdoelde verbeelding, voor wie Jesaja, Jezus, Augustinus, Luther, Schweitzer, de grote „ge-roepen”, Socrates, de goddelijk „geleide”, niet onbewust projecterenden waren, maar getuigen van echte goddelijke Werkelijkheid.”

Als wij daarbij een kleine kanttekening mogen maken, dan moet dat wel zijn, dat onze eerbied voor het oprechte geloof van onze medemensen ons nooit de term „verdoelde verbeelding” in de mond zou geven, misschien ook omdat velen van ons daarvoor nog te dicht staan bij dat godsdienstig besef.

Dominee De Wilde's artikel slaat een brug die ook wij gaarne verstevigen. Vandaar dat wij van harte zijn oproep onderschrijven: „Moge levend contact beide partijen dienen.”

Wij zijn weer een beetje bang voor de duivel geworden, sinds we „Uw Rijk kome” hebben gelezen, maandblad van het apostolaat van het gebed, waarin we als antwoord op de vraag „Is de duivel een verzinzel, een sprookje, een middel om de mensen „zoet” te houden? Kun je er in onze tijd nog mee aan komen?” lezen:

„Het is een van de grootste successen van de duivel in deze tijd, dat hij de mensen laat twijfelen aan zijn bestaan: „Kom, kom, waarom ben je bang voor mij, je weet wel dat ik niet besta.” Hij zou bij goedwillende mensen misschien weinig kans hebben als hij openlijk voor de dag kwam. Maar hij verstopt zich. In mensen, in boeken en tijdschriften, in propaganda, slechte films en ook in onszelf: in allerlei fantasieën en verkeerde verlangens. De strijd van Satan tegen God speelt zich af „achter de schermen”, bijna niet aan te wijzen. Overal waar Christus verschijnt in een zichtbare gestalte, is ook Satan aan het werk: kerkvervolg, laster, afbrekende kritiek.”

In de vervolging van protestanten in Spanje dus? In artikeljes over het Humanistisch Verbond of de N.V.S.H. in de zuidelijke pers? Of staat het vast dat God dat allemaal gewild heeft? De kerkelijke overheid heeft het protest van een groot aantal moedige Baskische priesters verworpen. De „onfeilbare” paus staat blijkbaar nog steeds achter het Spanje van Franco...

Na het materialisme te hebben bestreden, zegt het blaadje dan nog dit over het gebed:

„En wij helpen nog een handje mee: als wij niet willen bidden, zeggen wij: „Ook werken is bidden” of „Als het niet gemeend is kun je het beter laten”.

Het heeft daar grote bezwaren tegen, dus: bidden maar, of je het meent of niet.

Misschien zijn, naast andere en veelal belangrijker oorzaken, dergelijke geschriftjes ook wel schuldig aan het door C. F. Pauwels O.P. in „De Volkskrant” beschreven bezwijken van het priesterlijk ideaal. De plaatsruimte gebiedt ons kort te zijn, zodat wij uit dit lezenswaardig artikel slechts kunnen citeren, dat op een bijeenkomst van voormalige priesters te Sète in Frankrijk werd verklaard, „dat sinds de tweede wereldoorlog tussen de duizend en tweeduizend Franse priesters de katholieke kerk hebben verlaten; dat het aantal in Italië groter, in Spanje daarentegen kleiner was. Het is niet mogelijk dergelijke beweringen precies te controleren; er zijn echter gegevens die de juistheid ervan minstens zeer aannemelijk maken. (...) Ons land vormt in dezen geen uitzondering. Omdat wij niet over precieze gegevens beschikken, is het moeilijk aan te geven in welke mate dit heengaan van priesters in de laatste vijftien jaren toegenomen is; zeker is dat het angstwekkende afmetingen heeft aangenomen. Er is niet alleen een massale uittocht van de leken uit de kerk, een „geruisloze afval”, waardoor vooral de gelederen van de onkerkelijken worden versterkt. Ook onder de bijzondere geroepen, onder hen die zich eenmaal uitverkoren hebben gevoeld, onder hen die de handoplegging van de bisschop hebben ontvangen, zijn er dus velen die niet blijven en volharden.”

Heimwee

De tijden zijn zwart.
wij zijn eeuwen en eeuwen te laat geboren.
in een mantel gehuld, door een engel op weerlichten doortocht verloren
en door het onuitroeibaar heimwee vervuld
den Koning te zien voor Wien ik had willen strijden,
schrijd ik naar den Dood
en die een krijgsman had willen zijn
in de hartstochtelijkste aller tijden,
moet nu in late verwilderde woorden gewagen
van eeuwen, die versomberden tot verhalen
— duister en vurig — van Kruistochten
en Kathedralen.

Uit: H. Marsman — Verzameld werk
Amsterdam, 1960. Em. Querido's Uitgeverij N.V.

Planmatige gezinsvorming wordt steeds meer aanvaard

Sexuele hervorming en sociale redenen

Het onlangs in Den Haag bijeengekomen tweede regionale congres van de International Planned Parenthood Federation, de organisatie die de bevordering nastreeft van de bewuste regeling van het kindertal, toonde aan wat er op het terrein van de geboortebeperking is bereikt. Hoewel het beeld, dat de bewegingen in verschillende landen vertonen, zeer uiteenloopt was het toch mogelijk enige algemene strekkingen te beschrijven. Zo is het opmerkelijk, dat voor de oorlog in Europa het malthusiaanse motief der overbevolking zijn kracht had verloren, doch dat thans in Azië de economische gronden voor gezinsbeperking weer naar voren komen. Doch ook daar, waar sexuele hervorming de voorrang heeft gekregen boven een materieel gefundeerde geboortebeperking zijn de motieven verschillend van aard, al is er op elk terrein sprake van een voortdurende positieve evolutie. Gebleven is echter de uitzonderingspositie der „Latijnse” landen met een katholieke bevolking, hoewel daar de periodieke onthouding meer en meer onderwerp uitmaakt van studie.

Amerika leidt

Het verst gevorderd in de studie en toepassing der planmatige gezinsvorming zijn de Verenigde Staten. De Duitse nationaal-socialisten wilden niets weten van geboortebeperking en naar mate na 1933 hun macht in en over Europa toenam, weken deskundigen op dit gebied uit en vestigden zich in niet geringe mate in de V.S., terwijl slechts in Engeland en Zweden de organisaties gespaard bleven. De actie, welke in de V.S. in 1912 door Margaret Sanger was begonnen, breidde zich snel uit, zodat geleidelijk alle wetten tegen Family Planning buiten werking werden gesteld. In 1936 bestonden zij nog slechts in twee van de 48 staten. Het jaar 1937 bracht de positieve uitspraak van de American Medical Association, het jaar 1939 de fusie van de bestaande twee organisaties, 1944 de „Clergymen's Statement”. In 1947 sprak 97,8 pct. van de artsen, die aan een opinie-onderzoek deelnamen, zich uit voor geboorteregeling.

Na de oorlog zijn de organisaties in Engeland en Zweden in staat gesteld, de internationale contacten te herstellen, terwijl zij elders weer werden opgericht. Krachtig is de N.V.S.H. in Nederland, terwijl de beweging in Noorwegen, Denemarken, Finland en Zwitserland zich in een welwillende houding van de overheid kan verheugen, doch niet kan bogen op een vorm van hulpverlening, die op één lijn staat met de medische en sociale voorzieningen. In West-Duitsland bestaan belemmerende vooroorlogse wetten en zijn nieuwe groepen klein van omvang en invloed.

Veel slechter is de situatie in de Latijnse landen, waar de invloed van het katholicisme overwegend en de beweging voor Family Planning nog zeer zwak is. In Spanje en Portugal is zij geheel onmogelijk. In Italië, Frankrijk en België wordt zij door vooroorlogse wetten belemmerd. De klinieken voor geboortecontrole zijn er op de vingers van één hand te tellen.

In Latijns-Amerika is de toestand vrijwel dezelfde, hoewel in Mexico een organisatie is gesticht voor geboorteregeling. Zeer opmerkelijk is echter de ontwikkeling in Puerto Rico, het overbevolkte eiland met een overwegend katholieke bevolking, waar onder leiding van Noord-Amerikaanse experts een gezondheidsprogramma is ten uitvoer gebracht, waarvan „spreiding der geboorten” een essentieel onderdeel vormt. Men experimenteert daar met de allernieuwste „orale contraceptiva” en zoekt er naar de „pil” of het „tablet” dat tijdelijk onvatbaar maakt voor zwangerschap.

Economische motieven

De motieven voor de beperking van het kindertal kunnen ook nu nog geworteld zijn in de overtuiging dat het om sociaal-economische redenen gewenst is, de mogelijkheden tot het vermeerderen van de welstand niet in gevaar te brengen door de hoge eisen, die het voeden en opvoeden van een talrijk nageslacht opleggen, te meer daar in tal van minder ontwikkelde landen de hulpbronnen, voor een verantwoorde verzorging van al te veel kinderen ontbreken.

In landen als Japan, India, Pakistan en Ceylon speelt het economische motief een aanzienlijke rol. Met medewerking der regeringen zijn er studiecommissies opgericht, talrijke consultatiebureaus en klinieken geopend en is in Japan de abortus vrijwel onbelemmerd geoorloofd verklaard.

Helaas liet in 1949 generaal MacArthur niet toe, dat Margaret Sanger, de Amerikaanse strijdster voor geboortebeperking, naar Japan kwam om daar het gebruik van contraceptieven te bevorderen. Het gevolg was dat sinds 1947 de daling van de geboorte voor 70 pct. een gevolg is van abortus. Thans is er evenwel ook in Japan een toenemende belangstelling voor het voorkomen van niet gewenste zwangerschap.

In landen met communistische regeringen is het malthusianisme in beginsel steeds afgewezen: men was ervan overtuigd, dat de produktie meer dan gelijke tred kon houden met de consumptie. In 1936 heeft de Sowjet-Unie de toen nog ruime mogelijkheden tot medische abortus streng beperkt. In Polen echter is men sinds enige jaren overtuigd, dat het zeer grote geboorte-overschot (van ongeveer 19 per duizend per jaar) de verhoging van het levenspeil beperkt. Daar is het dan ook toegestaan, dat een van de regering onafhankelijke vereniging voor planmatige gezinsvorming is opgericht, terwijl ook de wettelijke mogelijkheden voor het toestaan van abortus zeer zijn verhoogd.

Sowjetlanden

In China is de communistische regering in 1949 begonnen, de kinderbeperking volkomen af te wijzen, en het land heeft aldus het voorbeeld dat de Sowjet-Unie na 1936 gaf, nagevolgd. Het malthusianisme werd als een reactionair standpunt afgewezen. Doch in 1955 kwam er zowel in de Sowjet-Unie als in China een kentering in die zin, dat uit hoofde van een preventieve geneeskunde het spreiden der geboorten („child spacing”) gewenst werd geacht.

Terwille van de gezondheid, de geestelijke ontwikkeling, de ontspanning en de arbeid der vrouw, en om onwettige abortus te voorkomen, werd toen aandacht geschonken aan het vervaardigen van doeltreffende voorbehoedmiddelen. In 1957 was in de Sowjet-Unie het hoofdthema van het gynaecologencongres de bespreking van de contraceptieve methoden. Hoewel daarop in China weer een reactie is gevolgd, omdat men zich in 1957 met het oog op de industrialisatie op het standpunt stelde, dat „China onderbevolkt” was, en men de gemeenschapsverzorging der kinderen in de werkuren der vrouwen te verwerklijken achtte, wordt nochtans voortgegaan met het geven van adviezen inzake „child-spacing” en het voorkomen van ongewenste geboorten. In Joegoslavië is de aandacht voor gezinsplanning en zijn de mogelijkheden daarvan vermeerderd.

In verscheidene communistische landen, zoals Polen, Tsjechoslowakije en Hongarije is het aantal indicaties voor abortus sterk verruimd. Oost-Duitsland is zich in 1958 actief gaan wijden aan het bestuderen en produceren van effectieve

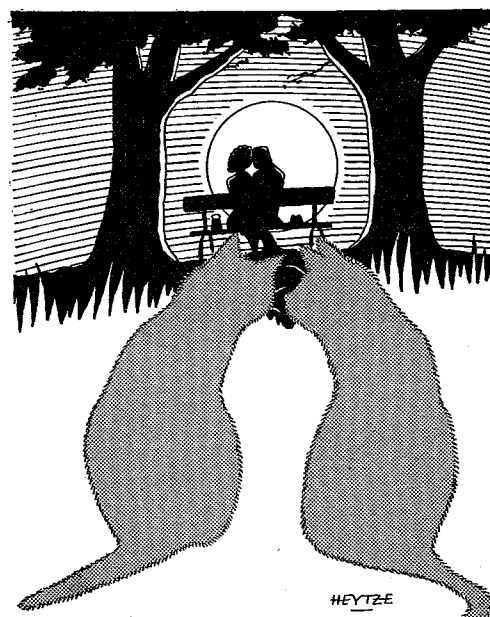
contraceptieve middelen. Dit jaar is van 5 tot 7 mei een Europees Symposium in Rostock georganiseerd met als thema de abortus. Toch is men overtuigd dat op de bevordering van kennis en toepassing van voorbehoedmiddelen de nadruk moet worden gelegd juist om de drang tot abortus (welke illegaal veel voorkomt) te verzwakken.

Periodieke onthouding

In de katholieke wereld houdt men zich ondanks de afwijzing der voorbehoedmiddelen wel sinds lang bezig met de vraag, wanneer beperking van het kindertal geoorloofd is. Bij de opening van de Eerste Katholieke Wereldconferentie voor de Gezondheid, in juli 1958 in Brussel, zeide mgr. Suenens, hulpbisshop van Mechelen, daarover opmerkelijke dingen. Hij zeide tot de artsen: „Ieder van u kent de smartelijke problemen van vele gezinnen, die gedwongen zijn om economische of medische redenen de geboorten te spatiëren... De eerste taak van zuiver wetenschappelijke orde is, de onderzoeken ten einde te voeren, die begonnen zijn door geleerden als Ogino en Knaus, om scherp de vruchtbare en onvruchtbare perioden van de vrouw te kunnen afgrenzen... Dit probleem mag niet onoplosbaar zijn en het is waard, dat men alles doet om het op te lossen.” De periodieke onthouding is immers wel geoorloofd in die gevallen, waarin ethisch, sociaal en medisch beperking van het gezin noodzakelijk is.

Het zal vooral noodzakelijk zijn, dat men op het allerhoogste niveau contact zoekt met de katholieke geestelijke leiders. Gezamenlijk zou men moeten streven naar een uitbouw van de periodieke onthouding en al haar hulpmiddelen. Dan zou men moeten trachten tot een compromis te komen over de aanvaardbaarheid van enkele der nieuwe orale methoden, vooral van die welke de vruchtbaarheid alleen globaal verminderen en niet opheffen. Ten slotte moeten de emotionele weerstanden worden overwonnen, die nog steeds bestaan bij artsen, politici en geestelijke leiders. Aan deze taken is een belangrijk deel van het Congres in Den Haag gewijd.

Dr. C. van Emde Boas

...is dat nu een humanistisch verbond?

Grote filosofieën en de huidige mens

In de pocket die onder bovengenoemde titel in de Wereld Boog reeks is verschenen vindt de behandeling plaats van „de betekenis en waarde van enkele der grootste wijzen en denkers voor het persoonlijk leven van de huidige mens”. Zes deskundigen op ieder afzonderlijk gebied bespreken achtereenvolgens deze belangrijke vraagstelling met betrekking tot Laotse, Hegel, Goethe, Nietzsche, Krishnamurti en de Existentiefilosofie. De schrijvers werd uitdrukkelijk verzocht om geen uitputtende verhandeling te leveren over een bepaalde filosofie, maar om in beknopt bestek datgene daaruit te belichten wat betekenis heeft voor het persoonlijk leven van de huidige mens. Door deze hypermoderne opzet is een klein boek met grote betekenis ontstaan, waarvan de inhoud eigenlijk te goed is voor een pocket-uitgave. Maar de huidige mens is nu eenmaal meer geneigd tot het pocketboek dan tot de verzamelde werken en daarom is ook de vorm van de uitgave volkomen in harmonie met het laatste gedeelte van de titel. Met betrekking tot de rijke inhoud kan te dezer plaatse uiteraard slechts een enkel punt worden aangestipt en een enkele opmerking worden gemaakt.

Dr. Kwee Swan Liat behandelt de betekenis van Laotse's denken voor onze tijd. De Tao-Te-King stelt zeer pregnante vragen om het leven nog een zin heeft en geeft een positief antwoord. Die zin is ervaarbaar en realiseerbaar; namelijk door het Tao te bewandelen. Er is een vermogen om het leven te leven zoals het eigenlijk geleefd zou moeten worden: boven het kleinsamenlijke uit. Dr. Kwee spreekt van een „trans-hominale realisatie”, die zich voltrekt aan bepaalde archetypen. Een der stellingen luidt: „De radicale oplossing ligt in het transcenderen, in het remmingsloos, moeiteloos, spanningsloos meestromen met de zin van het leven.”

Het Hegelse denken

Schrijver van het volgende hoofdstuk is Dr. G. H. van Senden. Zijn devies heeft hij zelf in zijn „Wereld drama” als volgt omschreven: „Keuze is een zaak van het hart en het is beter – het zij gezegd tot vertegenwoordigers van elk levensbesef – met het hart te kiezen voor het levensbesef dat zijn tijd gehad heeft en daarmee zo nodig onder te gaan dan zonder het hart te kiezen voor een ander.” Dr. van Senden, het hoeft nauwelijks te worden betoogd, heeft gekozen voor de Hegelse filosofie, die naar haar

beginsel alomvattend is. „Die Wahrheit ist das Ganze”. In deze filosofie legt schrijver het accent niet op de strijd, op het combattieve, maar op de synthese. In zijn bijdrage is de kracht van samenvatting gecombineerd met een zeer zorgvuldige en overwogen formulering. De samenvatting van het Hegelse denken mondt uit in de conclusie dat concrete redelijkheid hier hoogste motief is van handelen, een conclusie die weer vele vertakkingen heeft. Eén der aphorismen luidt: Wie waarlijk redelijk is heeft het verwijten verleerd.

G. H. Streurman behandelde in de besproken pocket de wijze van Weimar, de individualist par excellence. Goethe's filosofische houding ten opzichte van kunst, wetenschap en religie komen aan de orde, d.w.z. de filosofische categorieën: het schone, het ware en het goede. Centraal is Goethe's devote eerbied voor alles wat leeft. Streurman's visie op Faust, die een zeer omstredene is, wordt niet onder stoelen of banken gestoken. Het spreekt vanzelf dat de totaliteit van Goethe's levenservaringen en van zijn levenswijze een uitgestrekt terrein vormt waarop ook de beste gids niet alles kan laten zien. Want in dat geval zou hij vermoeiend worden en geen stimulator zijn, zoals Streurman, voor later op eigen kracht ondernomen onderzoekstochten.

Nietzsche's betekenis

Het betoog van Prof. Dr. L. Flam over Nietzsche's betekenis voor het persoonlijk leven van de huidige mens is zowel een staal van wijsgerige bezinning in Latijnse stijl als een voorbeeld van stimulering der vrije geesten. De kern van het opstel is uiteraard het nihilisme, dat de huidige mens in het bijzonder kenmerkt, en waarvan Nietzsche de eerste theoreticus is geweest. Het nihilisme van Nietzsche betekent de bewustwording dat er niets is en dat niets een zin heeft. Maar men kan zelf een zin geven aan zijn leven, boven zichzelf springen, transcenderen in de immanentie. Dat men de vader kan zijn van zijn eigen leven is ook een Goetheaans thema. („Stirb und werde”). De kwestie is niet wat, maar hoe, de levensstijl. De vrijheid ligt in de stijl van het bestaan. Deze thematiek is existentieel en wordt door Flam uitgewerkt in gloedvolle zinnen. Het gaat er om een leven te leven alsof we elk ogenblik kunnen sterven.

H. G. Goverts schrijft met betrekking tot Krishnamurti: over het ware mens zijn. Buiten-

gewoon treffend in deze verhandeling is de relatie die wordt geschetst tussen Laotse, Nietzsche en Krishnamurti. Het uiteenzetten van „een nieuwe denkhouding” is geen eenvoudige opgave, haar te leven nog moeilijker. Het „ge- waar zijn” is volgens Goverts moeilijker dan welke straffe geestelijke tucht ook, maar niet onmogelijk. Schrijver kenschetst zijn bijdrage aan de bundel zelf als een inleiding en een opwekking. Een grote verdienste is dat hij niet refereerde wat Krishnamurti heeft gezegd, maar dat hij vanuit zichzelf heeft gesproken en geschreven.

Existentiefilosofie

Het slothoofdstuk over de Existentiefilosofie kan worden samengevat in twee stellingen van Prof. Dr. C. A. Mennicke zelve: „De persoonlijke verwetelijking heeft altijd twee kanten: aan de ene kant gaat het om de groeiende innerlijke onafhankelijkheid van de vervlochtenheid in natuur en maatschappij – niet enkel langs de weg van het denken, maar tevens langs de weg der meditatieve ervaring; aan de andere kant gaat het om het bevorderen der vrijheid in de menselijke samenleving, door het trachten naar een levenshouding, waarin de eerbied voor de mens als voor een wezen, dat in relatie tot het oneindige staat, algehele uitdrukking vindt.”

„De spanning tussen de vervlochtenheid van de mens in de samenhang van natuur en maatschappij en zijn relatie tot het oneindige is voor de samenleving even karakteristiek als voor de enkeling. De taak der vormgeving waarvoor de maatschappij hiermede gesteld is, moet derhalve altijd gezien worden onder het gezichtspunt dat in de reële maatschappelijke omstandigheden de mogelijkheden tot waarlijk persoon worden te verruimen zijn. De existentiefilosofie biedt de grondslag voor een even realistische als personalistische behandeling der hiermede gestelde problemen.”*

Het boekje „Grote filosofieën en de huidige mens” zal niet spoedig aan veroudering onderhevig zijn. Het is een bezit voor het leven. In de zojuist verschenen tweede druk niet alleen de drukfouten van de eerste druk zorgvuldig verbeterd, maar zijn ook in een vijftal slotbladzijden de stellingen van de bovengenoemde auteurs afgedrukt. Dat het boek verkrijgbaar is voor f 2,40 in deze tijd van sluipende inflatie pleit voor het onverflauwde idealisme van de Wereld Bibliotheek, die het uitgaf.

Dr. Jac. de Roy

* (In een der volgende nummers van Mens en Wereld wordt een begin gemaakt met de reeds eerder toegezegde publikatie van Prof. Mennicke's artikel. Red.)

Stuiveling over Willem Elsschot

De laatste jaren heeft men de berichtgeving over de letterkunde van het Nederlandse taalgebied enigszins gecoördineerd. Ons land mag zich sedert 1954 verheugen in de instelling van het Nederlands Letterkundig Museum te Den Haag, dat talrijke curiosa op het gebied van de Nederlandse letterkunde herbergt: handschriften, brieven, foto's, geschilderde portretten. Het museum verzorgt ieder jaar een letterkundige tentoonstelling en het geeft bovendien documentatiekaarten over letterkunde uit.

In België vinden we de pendant van deze in-

stelling in het Museum voor het Vlaamse cultuurleven, dat z'n werkzaamheden evenwel op smallere – nl. Vlaamse – basis verricht. Op het terrein van de letterkundige monografieën zijn de Belgen ons de baas: sedert enige tijd voorziet de in opdracht van het ministerie van openbaar onderwijs geschreven serie monografieën over Vlaamse letterkunde in een wezenlijke behoefte. Vergeleken bij de zestig deeltjes die in deze serie zullen verschijnen, is de oogst van de door het Nederlands Letterkundig Museum uitgegeven schrijvers prentenboeken (over A. Roland Holst, Vestdijk, Greshoff en Marsman) wel wat mager.

Er moet opgemerkt worden dat de Vlaamse monografieën bescheiden van opzet zijn: ze putten het onderwerp niet uit, doch vormen veel eerder een eerste aanloop tot kennismaking. In de reeds verschenen deeltjes behandelen Zuid- en Noord-Nederlandse letterkundigen in beknopt bestek het werk van levende of al gestorven Vlamingen: onder wie Van Ostayen, Minne, Gijsen, Gezelle, Teirlinck, Van Nijlen, Buysse.

In het zestiende deel van de serie behandelt Stuiveling het werk van Willem Elsschot. De soliede inleiding die doet denken aan de beste essays uit Steekproeven en Rekenschap, doet Elsschots gestalte oprijzen uit en achter zijn werk. De ten onrechte in Nederland en België lange tijd onbekend gebleven dichter en prozaïst heeft in zakelijke, sobere stijl eigen herinnering en teleurstelling weten te objectiveren tot kunstwerken van hoge doch sombere orde, waarin vrijwel steeds een milde menselijkheid de achtergrond vormt waartegen hij het leven cynisch afschildert. Elsschots oeuvre is echter evenzeer registratie van het menselijk tekort als van wat het leven levenswaard maakt: de liefde tot de vrouw en tot het kind.

Met het fotomateriaal, de fragmenten proza en poëzie is de inleiding van Stuiveling een waardig eerbewijs aan de op 31 mei van dit jaar overleden schrijver.

F. de Vries

Garnt Stuiveling – Willem Elsschot. Brussel, 1960. A. Manteau N.V. Prijs f 1,75.

Goed nummer van Rekenschap

Het 2e nummer van de zevende jaargang van *Rekenschap* opent met een interessante studie van de hand van Pierre H. Dubois, getiteld *De actualiteit van de Max Havelaar*. Het slot luidt: „Maar het belang op dit moment voor lezers van nu, voor wie de strijd voor de Javaan geen realiteit meer kan zijn, is gelegen in het feit dat de *Max Havelaar* de manifestatie is van het schrijverschap in zijn zuiverste authenticiteit, het schrijverschap als volledige expressie en totale creatieve inzet van een persoonlijkheid.

Daardoor in de eerste plaats is de schrijver Eduard Douwes Dekker een voorloper in onze letteren geweest, minder van nieuwe en oorspronkelijke ideeën die hij sinds lang overal vinden kon, dan wel, – door een nieuwe, met ongewone bezieling geladen persoonlijke stijl – van het moderne schrijverschap, dat niet meer denkbeelden of dromen in het werk „uit“, maar zijn creatieve potenties met de pen realiseert. Het schrijverschap was bij hem niet slechts een uiting van het individu Dekker, maar het individu Dekker zelf. Dekker en Multatuli werden één.”

Dr. Kwee Swan Liat filosofeert over *De gewone mens*, die in de wetenschap en in de religies niet de aandacht krijgt, die hij verdient. Het humanisme richt zich nog te veel naar het klassieke ideaal, de wetenschap heeft teveel oog voor het bijzondere. Dr. Kwee pleit voor een geheel nieuwe aanpak van het humanisme, gericht op „de gewone mens“ met zijn denkbeelden, noden, streven. Hij verheelt niet, dat de filosofische doordenking van dit probleem bijzonder zwaar is. Het artikel, wat gemelijk, haastig en onbezonnen geschreven lokt tegenspraak uit, omdat onvoldoende tot uiting komt wat schr. bedoelt met „de gewone mens“. Het blijft nu

een zo bloedeloze abstractie (nog abstracter dan „mens“) dat die moeilijk als studieobject en nog moeilijker als richtlijn voor ongodsdienstig humanisme zal kunnen gelden. „De gewone mens“ is te vergelijken met het Algemeen Menselijk Patroon waar prof. Romein zo graag over schrijft; bijna alles in de wereld is een uitzondering op het patroon. In ieder geval is het een artikel, waarover veel zal gediscussieerd kunnen worden.

Dr. V. W. D. Schenk bespreekt een openbaar gesprek, op 24 maart in Den Haag gehouden, waarbij prof. Van Hattum, Dr. Bianchi en Dr. Bronkhorst debatteerden, van verschillende levensovertuiging uit, over *Straf en vergelding*. Hij noemt het stuk *Als niet-jurist over straf en vergelding* en hij geeft het bewijs dat deze materie hem bepaald niet vreemd is. Menig jurist zal het hoofd buigen voor zijn kennis. Voor belangstellenden in dat zo zware probleem van de straf en de vergelding een zeer interessant artikel.

H. J. Blackham, een der voormannen van het Engelse humanisme, schreef over *Rassenverdraagzaamheid in Engeland*, naar aanleiding van de relletjes in Londen, die in augustus 1958 plaats vonden, en vertelt over de houding, die de *Ethical Union* heeft aangenomen. Ten aanzien van de rassendiscriminatie kan „de staat van dienst van Engeland een vergelijking met die van andere machten gunstig doorstaan“.

Prof. A. D. Belinfante bespreekt het boek van Dr. R. Rijkse *Meningen van gedetineerden over de strafrechtspiegelingen* en Dr. J. M. Roelofs bespreekt het actuele boekje *Glaube und Unglaube*, een correspondentie tussen de katholiek Friedrich Heer en de humanist Gerh. Szczesny. Uit de tijdschriften geeft beschouwingen en

(slot van pag. 1)

op uitgebreide schaal verschaftte onderricht zijn vruchten te gaan afwerpen, met name in de vorm van politieke bewustwording. De tijd, waarin zonder de Papoea over de Papoea en diens staatkundige toekomst kon worden gesproken kan dientengevolge thans ieder ogenblik definitief achter ons komen te liggen. Daarmede zal het huidige regeringsbeleid van versnelde ontwikkeling naar zelfbeschikkingsrecht aan achtergrond en inhoud kunnen winnen. Voor de tijd, dat het Nederlandse bestuur nog in Hollandia zijn scepter zwaait kan ten slotte de les van Kongo ongetwijfeld nieuwe stof tot overpeinzing bijdragen. Niet alleen de soevereiniteitsoverdracht maar ook de wijze waarop is van de grootste betekenis. Het nog sterker dan tot dusver het geval was leggen van de nadruk op kadervorming blijve één van de gewichtigste doelstellingen om een ramp, als zich deze dagen in Midden-Afrika heeft voltrokken, te helpen afwenden. Roetho

citaten over Rousseau uit de Neue Zürcher Zeitung, over *Naar een nieuw Humanisme* uit de Review van John Hopkins University's Bologna Center, van de hand van John L. Brown over *Rome en de wetenschap*, een artikel uit *de Tijd* van de hand van Dr. B. Delfgaauw, over het *Deutsches Tagebuch* van Alfred Kantorowicz, uit de *Deutsche Rundschau* en tenslotte over een artikel door Mr. R. A. V. van Haersolte, over het Humanisme in Nederland en geschreven in het *Hollands Weekblad* van 25 mei 1960. P. Krug schrijft tenslotte in de Internationale Kroniek over *De jongeren en de politieke ontwikkeling in Azië*. Dus een rijk gevarieerd en interessant nummer.

De redactie van *Rekenschap* mag geluk gewenst worden met het feit dat het aantal abonnees de 500 heeft overschreden. B.

Het wapen der zwakken IV

Een knipsel uit de Neue Zürcher Zeitung:

Miljoenen Indiërs volgen in spanning de pogingen van Vinoba Bhave om enige honderden rovers tot een ander leven te brengen. Een grote politiemacht heeft in de laatste jaren tevergeefs geprobeerd deze misdadigers de baas te worden... Bhave's veldtocht tegen de bandieten wordt in drie Indische bondsstaten gevoerd, Uttar Pradesh, Radjasthan en Madhya Pradesh, alle in het noorden van het land. Gedurende bijna vijf

eeuwen is dit uitgestrekte gebied niet beïnvloed door de politieke, economische en sociale veranderingen, die zich elders voltrokken.

De struikrovers vonden tot nu toe voldoende bescherming in de diepe dalen van de Chambal en de ondoordringbare wouden. Het gaat hier om kleine zelfstandige bendes, waarvan enige leiders in de laatste tien jaar onschadelijk konden gemaakt worden, die echter vervangen werden door niet minder gevreesde opvolgers. Een van

de meest beruchte aanvoerders, Bhupat, vluchtte over de grens naar Pakistan.

Vinoba Bhave heeft enige weken geleden het voornemen opgevat te trachten door morele beïnvloeding te bereiken wat de politie niet gelukt is. Met een groep vrijwilligers doorreist hij op de wijze van Gandhi bij een hitte van 44 graden in de schaduw dit gebied. De politie blijft op een afstand om het Bhave mogelijk te maken ongestoord zijn invloed te doen gelden. De leiders hebben contact met hem opgenomen, maar niemand heeft zich tot nu toe gemeld.

Generaal-majoor Yadunath Singh, vroeger militair adviseur van de president van India, werkt nauw met Bhave samen. Hij zoekt met afzonderlijke rovers in aanraking te komen. Hoewel dit gelukt, heeft hij hen nog niet tot een ontmoeting met Bhave kunnen overhalen. Waarschijnlijk zou het succes groter zijn, als de regering bereid was haar politie uit deze streek geheel terug te trekken, wat zij echter niet heeft willen doen.

Dit bericht uit Delhi dateert van 16 mei. Een latere mededeling (19 mei) luidt:

Elf bandieten, die over een grote voorraad wapenen beschikken hebben zich spontaan aan Bhave overgegeven. Twee dagen eerder hadden drie gevaarlijke bendeleiders hun wapens ingeleverd en zich aan Bhave onderworpen.

Ik ben er tot nu toe niet in geslaagd andere betrouwbare berichten over deze actie te krijgen. Toch heb ik gemeend het bovenstaande, dat nog geen enkele conclusie wettigt, niet te mogen onthouden aan hen, die belang stellen in Bhave's geweldloze strijd voor de hervorming van India en zijn bewoners. Als iemand mij aan meer gegevens uit goede bron helpen kan, zal ik daar zeer dankbaar voor zijn. Pr.

* Zie *Mens en Wereld* 23 jan., 6 febr. en 9 april.

Vinoba Bhave trekt door India om het volk te bewegen land aan de armen af te staan (Cliché Nieuwe Pers)

Nationale Reclasseringsdag

Op 1 oktober zal wederom de Nationale Reclasseringsdag worden gehouden. Dit is zo langzamerhand een traditie geworden, maar toch is het goed er even bij stil te blijven staan, er wat meer aandacht aan te geven. Deze Nationale Reclasseringsdag wordt ieder jaar gehouden ten behoeve van de in den lande werkzame reclasseringsinstellingen, de confessionele zowel als de niet-confessionele. Zien wij op velerlei terrein dat door de verzuiling noodzakelijk geacht werk niet of slechts ten dele kan worden uitgevoerd, in de reclasseringswereld bestaat die mogelijkheid van samenwerking gelukkig wel en vinden de verschillende reclasseringsverenigingen elkaar in de Vereniging van Reclasseringsinstellingen. Daardoor wordt deze jaarlijkse collecte ook mogelijk en buiten de opbrengst ervan kunnen de reclasseringsverenigingen bezwaarlijk.

Het is wel zo, dat het Ministerie van Justitie aan de erkende reclasseringsinstellingen subsidie geeft, waardoor het mogelijk is bezoldigde krachten in dienst te hebben, maar zoals met het verlenen van subsidie meestal het geval is, alle kosten worden niet gedekt en bijdragen van particulieren zijn dus nodig om de reclasseringsinstellingen in staat te stellen hun werk te blijven doen. EN DIT WERK IS NODIG.

De verschillende maatregelen op sociaal gebied mogen dan een belangrijke verbetering in de maatschappelijke omstandigheden van een groot gedeelte van ons volk hebben gebracht, het blijkt toch steeds weer dat vele mensen in zodanige moeilijkheden geraken dat ze met de strafrechter in aanraking komen. In vele gevallen volgt inschakeling van een reclasseringsinstelling, die begint met voorlichting van de

rechter omtrent de persoon van de verdachte, zijn omstandigheden en het motief van zijn daad en daarna komt veelal de betreffende man of vrouw onder toezicht van een reclasseringsinstelling.

Van mens tot mens

Dan begint het eigenlijke reclasseringswerk, het z.g. „toezicht-houden”, een ongelukkige benaming voor dit moeilijke, doch juist ook uit humanistisch oogpunt belangwekkende werk, immers het is het werk van mens tot mens, het is het proberen zijn mede-mens bewust te maken niet alleen van zijn fouten, maar vooral van zijn mogelijkheden.

Natuurlijk is deze na-zorg niet overal even doeltreffend en kan er nog veel aan verbeterd worden. Ook hier geldt: de juiste man op de juiste plaats. De toezichthouders moeten niet alleen gezocht worden, maar ze moeten ook een zekere training krijgen. Het kost allemaal veel geld. De collecte op de Nationale Reclasseringsdag heeft tot doel de reclasseringsinstellingen in staat te stellen wat meer financiële armslag te hebben, zodat ze hun taak nog beter kunnen verrichten. Belangrijk dus, maar buiten dit geldelijke motief vind ik het persoonlijk zo belangrijk dat de doorgaans niet erg aan-de-weg-timmerende reclasseringsinstellingen die dag wat meer in het openbaar treden. Juist nu alle kranten vol staan van de enorme sprongen, waarmee de techniek vooruit gaat, is het goed eraan herinnerd te worden dat er vele mensen zijn die zich niet kunnen aanpassen. A. v. Diepeningen

Schijfenschouw

Swjatoslaw Richter - een openbaring

Wat muziek tot muziek maakt, kunnen we hier niet zo maar even uiteenzetten. Maar de grammofoonplaat Philips A 00584 L geeft ons toch aanleiding tot een korte beschouwing over dit onderwerp.

In onze vervlogen vakantie liep een kind langs de weg. Op een mondharmonika blies het, wanneer het de linker voet verzette, en het haalde in bij het verzetten van de rechter. Zo ontlokte het melodie, ritme en harmonie aan zijn instrumentje. Muziek dus volgens alle definities. Toch ervaren we een mondharmonika bepaald in sterkere mate als een „muziekinstrument”, wanneer het door Tommy Reilly of John Sebastian wordt bespeeld.

Met een veel hogere basis ervaren we hetzelfde bij het beluisteren van de pianomuziek van Liszt. Als u of ik die spelen, – tenzij u een groot pianist bent natuurlijk – zijn die composities muziek, maar we worden in hoofdzaak (onaangenaam) getroffen door het worstelen van de speler met de technische problemen.

Wilhelm Kempff of Julius Katchen daarentegen, om er maar een paar te noemen, hebben die problemen overwonnen en concentreren zich op de muziek in deze muziek. We worden nu geboeid. Iedereen die gevoelig is voor muziek zal dit beamen, maar wie zal precies zeggen wat nu roerselen van binnen raakt?

En noch Katchen, noch Kempff kunnen ons uitleggen, zelfs door hun spel niet, waarom tijdgenoten van Liszt diens werk hoog verheven boven alles wat er in hun tijd voor de piano werd gecomponeerd. Tranen en flauwtes waren vrij normaal wanneer Liszt ze zelf speelde. Wij daarentegen vinden vele composities van Schumann, Chopin en Brahms bepaald sterker.

De genoemde Philipsplaat nu bevat opnamen van het spel van Swjatoslaw Richter, de Sowjet-russische meesterpianist, tijdens een recital in Sofia. Hij speelt Liszt: twee van de Valses Oubliées en twee van de Etudes d'exécution transcendante. En plotseling begrijpen we de betovering van Liszt's muziek. Of liever: we kunnen die nog altijd niet omschrijven, maar ze grijpt ons levensgroot en overduidelijk.

De andere plaatkant licht een tipje van deze sluier op. Daar speelt Richter Schubert en Chopin. Van de eerste het Moment musical in C en de Impromptus in Es en As; van Chopin de Etude opus 10 no. 3 in E. Muziek dus, die ondanks de overbekendheid onbetwist tot de beste uit de romantiek behoort. Richter speelt ze echter, alsof hij ze nooit had gehoord en ze regelrecht van de partituur uit aanvoelt.

Het resultaat is ook hier van een overweldigende frisheid en een muzikaliteit zo geconcentreerd als men hoogst zelden tegenkomt. Beredeneren kunnen we het ook hier niet. Maar wie wil weten wat muziek tot muziek maakt, kan slechter doen dan deze plaat te kopen. Hij zal het, ook wanneer hij die hoort en leert kennen, niet aan een ander kunnen vertellen – evenmin als wij het u kunnen zeggen. Behalve dan door aan anderen de plaat voor te spelen. Ze is een openbaring. James Suttorp

Pantogenese trapt open deuren in

Jeannette E. van den Bergh-van Dantzig, *PANTOGENESE, (Over de wording van de eenheid van het zijn) Bureau Auteursbelangen o.l.v. W. J. Simons, Amsterdam, 1959, blz. 88. Prijs: f 3,99.*

Dit boekje is kennelijk geschreven door een amateur. De schrijfster zegt trouwens in haar „Woord vooraf” dat haar inzichten voor een deel ontstaan zijn uit intuïtieve ideeën die zij had nog eer zij reeds bestaande boeken over deze onderwerpen gelezen had. Ook later, nadat zij kennis genomen had van hetgeen door anderen over het onderhavige onderwerp gepubliceerd was, bleef haar visie op de vraagstukken die zij behandeld had ongewijzigd.

Voorbeelden van gebrek aan kennis van hetgeen sedert Kant over het tijd-ruimteprobleem geschreven is, vindt men legio in dit kleine boekje. Overigens zou dit nog niet zo erg zijn, als de schrijfster nu eens juist door haar gebrek aan kennis van het bestaande gestuit was op nieuwe denkbeelden die van waarde zouden blijken te zijn. Dit kan ik uit haar geschrift echter niet opmaken. Er worden veel grote woorden gebruikt heel vaak zelfs geschreven met een hoofdletter, maar het wordt daarbij nergens duidelijk wat zij eigenlijk precies wil uitdrukken. Of ligt 't aan mij, als ik niet zo heel veel wijzer geworden ben door passages als bijvoorbeeld: „Elk Zijn is doordat het is zoals het is; het is gemarkeerd door zijn zó-zijn. Elk ander-zijn is Ander-Zijn.” Hiernaast staan vele uitspraken waar de schrijfster zelfstandig tot de ontdekking gekomen is van bijzonderheden die, ofschoon zij háár door hun nieuwigheid verrassen, reeds lang bekend geacht moeten worden. Zo, waar zij zich keert tegen de verkeerde opvatting als zou de tijd, pardon: de Tijd, niet zonder meer te vereenzelvigen zijn

met de Vierde Dimensie. Bepaald er naast is zij echter, waar zij schrijft dat „het universum (ik laat de hoofdletters nu verder maar weg!) en elk onderdeel hiervan tot in het kleinste toe, verkeert in een toestand van feitelijke gelijktijdigheid, afgezien van de relatieve gelijktijdigheid, te meten volgens de klokke-tijd, die wisselend volgens de ligging der bedoelde plaatsen is ingesteld”. Een dergelijke passage kan werkelijk niet door de beugel!

Wil men een proeve van meer metafysische beschouwingen, dan kan ik bijvoorbeeld citeren wat op blz. 86 te vinden is over het begin van het al: „In den beginne begon Alles. In het Begin was er reëel Niets, doch potentieel Alles. In het Begin begon de Realiteit en daarmee begonnen Ruimte en Tijd. Doch potentieel was alles er altijd en is er géén begin.” Men voelt achter dit gegoochel met woorden die geen scherp omlijnde begrippen aanduiden, wel de goede bedoeling van de schrijfster, maar zij mist de zeggingskracht om tot uitdrukking te brengen wat zij zeggen wil – als zij dit tenminste zelf werkelijk duidelijk weet.

Het hele boekje lijdt onder deze fout. Wanneer men een niet wijsgerig geschoolde lezer dit boekje in handen geeft, kunnen er twee dingen gebeuren: hij legt het onmiddellijk neer met de verzuchting: „Nou moe, zoek het maar uit!”, of hij vergaapt zich er aan en houdt van de lectuur een raar mengelmoesje over van quasi-geleerde en onverteerbare zegswijzen die hem in waarheid niets wijzer gemaakt hebben.

Het is echt jammer. Ik had graag iets goeds gezegd over dit boekje, want het is zo duidelijk dat de schrijfster zelf ervan overtuigd is dat zij haar medemensen iets van grote betekenis te zeggen heeft. Ik zie er echt geen kans toe.

Dr. H. Groot

Een visie op Nederlands toekomst in West-Europa

De Stichting Werkcomité voor Opvoeding tot Democratie heeft in haar publikatie „Een visie op Nederlands toekomst in West-Europa” materiaal bijeengebracht ter voorbereiding van een West-Europees gesprek over opvoeding en onderwijs, op basis van de gemeenschappelijke, vrije democratie.

Naast de economische en militaire vraagstukken, die in tal van organen besproken worden, wordt hier aandacht gevraagd voor de mogelijkheden van een gemeenschappelijke verdediging van de culturele aspecten van een komende West-Europese gemeenschap. Inderdaad kan de publikatie als een eerste poging gezien worden, die ook nog alle kenmerken van een begin vertoont. De behandeling door zovele inleiders geeft de brochure een zeer heterogeen karakter, terwijl de veelheid van problemen en van taakstellingen meer verbijsterend dan verhelderend werkt.

In de verantwoording en probleemstelling wordt de uniformering in opvoeding en onderwijs in de beide grote machtsblokken gesteld en gevraagd naar de bijdrage van het West-Europese onderwijs als tegenwicht tegen de bedreiging van beide kanten. Deze gedachtengang berust m.i. te zeer op een verdeling van het cultuurbezit over enkele „blokken” en tevens op de stelling dat een goede internationale verstandhouding langs deze „blokken” tot stand moet komen.

Het komt mij voor dat juist op het gebied van opvoeding en onderwijs, evenals op het gebied van kunst en wetenschap, deze weg niet noodzakelijk gevolgd hoeft te worden. Indien men vraagt naar de wezenlijke kenmerken van de nieuwe opvoeding: de zelfstandige ontplooiing, de verantwoordelijkheid, de groei tot persoonlijkheid, dan blijken deze gedachten niet meer gebonden te zijn aan een bepaald cultuur-historisch moment, maar bezitten zij een echte universaliteit.

Op het gebied van opvoeding en onderwijs is daarom moeilijk te spreken van een West-Europese ideologie, omdat deze opvoedingsidealen nu eenmaal niet meer geografisch bepaald worden.

Anderzijds moet toegegeven worden dat het bijzonder inefficiënt is, dat op een betrekkelijk beperkt gebied, zoals West-Europa in het geheel van de wereldverhoudingen is geworden, een zo grote verscheidenheid van onderwijssystemen en werkwijzen bestaat. In dit opzicht is de studie van Dr. J. A. Verschoor, waarvan een korte samenvatting in deze brochure is opgenomen, zeer verhelderend.

In geijike richting

Hieruit blijkt o.a. dat elk der vier onderzochte landen, gebonden aan de eigen cultuur-historische situatie, de onderwijsvernieuwing in gelijke richting zoekt. De opheffing van het standskarakter van het middelbaar onderwijs, de verbetering van de selectie-procedure, de grotere aandacht voor de persoonlijkheidsvraag bij de beroepsvorming, zijn gemeenschappelijke problemen waarbij overleg beter tot oplossingen kan leiden dan het zich opsluiten in een kring van nationale zelfgenoegzaamheid.

Dergelijke praktische voorstellen stipt ook C. Kleywegt aan: allereerst het talenprobleem. Een van de drie oplossingen: het Engels als verplichte voertaal in te voeren, zal afstuiten op prestige-overwegingen van de andere grote na-

IK denk er ZO over

Zelfbeschuldiging en zelfrespect

Het cursiefje op de eerste bladzijde van Mens en Wereld d.d. 30 juli was geïnspireerd op een merkwaardige foto van een fiere, jonge negerin in het wit, getooid met een sjerp, waarop duidelijk zichtbaar het woord: „Independance”. Inderdaad toepasselijk op de pas verworven „Independance” van Congo. Het cursiefje bekoorde mij minder dan de foto. Wij weten allen, dat de vrijheid in Congo allerm minst in het wit gekleed gaat. De vrijheid gaat daar met recht in het rood gekleed, niet het rood van communisme, maar in het rood van losbandigheid.

Is het niet te simplistisch gesteld, wanneer de schrijver van het cursiefje schrijft, dat het kolonialisme „de schuld is van al wat er nu gebeurt”. Zelfs het vrije Indonesië heeft niet in die mate te zien gegeven, wat er zich in het vrije Congo van nu afspeelt. India en Pakistan hebben op geheel andere wijze hun pasverworven vrijheid gevierd. Moet de conclusie dus zijn, dat het Belgische kolonialisme van slechter gehalte is geweest dan het Nederlandse of Britse? Deze vraag moet m.i. ontkennend beantwoord worden. De barre uitspattingen in Congo vloeien allereerst voort uit de aard der bevolking van dit land.

De kreet: „het kolonialisme is de schuld van al wat er nu gebeurt” kan ook als volgt geïnterpreteerd worden: de economische en politieke achteruitgang van Indonesië is de schuld van het Nederlandse kolonialisme. Waren het de „fantasieloze realisten” of waren het de „realistische idealisten” (zie het slot van het cursiefje), die gewaarschuwd hebben tegen een te snelle ontvoogding van Nederlands-Indië? Het waren Meyer Ranneft en Starkenborgh, doch niet Schermerhorn en De Kadt, die hier tegen gewaarschuwd hebben.

Wie zo ongenueanceerd afgeeft op het kolonialisme in een land, dat op dit gebied iets groots heeft verricht, toont weinig loyaliteit jegens de geschiedenis van het eigen vaderland en jegens de duizenden landgenoten, die naar eer en geweten in Nederlands-Indië gewerkt, gestreden en geleden hebben ter wille van Nederlandse en Indonesische belangen.

Wie zo eenzijdig negatief over het kolonialisme schrijft, kent het kolonialisme niet uit eigen aanschouwing en/of eigen grondige studie. Als humanisten kunnen wij weinig waardering opbrengen voor de al te vlotte zelfbeschuldigingen van een bepaald soort christenen voor het aangezicht van hun God. Hun zelfbeschuldigingen missen zelfrespect. Welnu, dit gebrek aan zelfrespect miste ik ook in het cursiefje. P. D. van Roijen, Beilen oud-reserve legerpr. te Djakarta

ties. Hier blijkt duidelijk dat een dergelijk „technisch probleem” niet in West-Europa verband maar in mondiaal verband gezien moet worden. Wordt het Engels niet reeds voertaal in de vele Afrikaanse landen, in India, zodat dan de verhoudingen geheel anders liggen? Van zeer veel belang is ook de kadervorming, maar dan ook niet alleen in de school, doch ook daarbuiten in het bedrijf, in het verenigingsleven e.d. Juist voor dit kader zullen de uitwisselingsprogramma's in een uitgewerkt systeem van opdrachten een verruiming van de inzichten kunnen betekenen, die nodig zijn om de eigen nationale problemen in een breder internationaal verband te zien. Andere bijdragen zijn van de hand van de hoogleraren De Groot, Brugmans, Keulemans, Wemelsfelder en Oldendorff, en van Dr. Verkade en W. Hogeveen. L. v. G.

Onderschrift:

De geachte inzender wil wel geloven, dat ik geen persoonlijke schuldigen, in het koloniale systeem, wil noemen, ook dat er door tallozen in alle koloniën groot, goed en edel werk werd en wordt verricht. Ik heb niet de minste behoefte in zelfbeschuldiging te zwelgen (deze soort van ijdelheid is mij vreemd) maar ik blijf toch bij het — natuurlijk wel simplistisch gestelde — standpunt. De blanke bevolking van Europa had niets te maken in Afrika, Amerika en Azië. De inheemse bevolkingen hadden daar hun eigen geschiedenis moeten kunnen leven. Door hun primitiefheid, achterlijkheid, soms weerloosheid zijn zij onderworpen. En daarom is het systeem van het kolonialisme, te vergelijken met de slavernij, niet zedelijk hoogstaand. Zo gezien mag ik schrijven, dat het kolonialisme de schuld is van veel gebeurtenissen nu, die wij als onrecht of geweld aanvoelen. De molens van God hebben langzaam gemalen, maar nu razend snel en treffelijk fijn. Ik wil Romein A of Griek B niet verwijten, dat hij slaven in dienst had, en toch veroordeel ik de slavernij. Ik hoop hiermede de geachte inzender werkelijk geantwoord te hebben. Cursiefschrijver

Lezingen voor de radio

- 11 sept. 9.45 uur (VARA): R. de la Rie: „De school waar je anders mag denken”.
18 sept. 9.45 uur (VARA): Mevr. D. Heroma Meilink: „De wijnpers”.
25 sept. 9.45 uur (VARA): P. H. Dubois: „Avonturen van het humanisme: de eeuw van Voltaire”.
2 okt. 9.45 uur (VARA): Prof. Dr. Libbe van der Wal: „En wat zegt een humanist daarvan?”

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,— per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.

De uitzendingen voor de AVRO-microfoon vinden steeds plaats op de eerste dinsdag van de maand, des middags van 4 uur tot 4.15 uur.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Weduwnaar, 42 jaar, met 2 kinderen van 10 en 5 jaar zoekt **besch. huishoudster**, middenstand. Eventueel huwelijk. Brieven onder no. september 1 aan het bureau van dit blad.

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

CREMATIE

is

waardig en piëteitvol

Inlichtingen worden U gaarne verstrekt door de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97
LIDMAATSCHAP: f 2.- PER JAAR

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75. Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

HUMANISTISCHE LUISTERKRING

„HET WOORD VAN DE WEEK”

De nieuwe omroepwet geeft het Humanistisch Verbond geen eigen zendtijd zoals de kerken die hebben.

Ruim 25.000

personen gaven zich op als lid van de humanistische luisterkring om onze eis voor eigen zendtijd kracht bij te zetten. Helpt mede dit aantal te vergroten door u NU aan te sluiten!

Aanmeldingen door middel van: storting of overschrijving van f 1,- op girorekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring „Het Woord van de Week” of per briefkaart of aanmeldingsformulier met f 1,- extra porto.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT voor wetenschap en cultuur, wil een blad zijn voor de verdieping van de humanistische overtuiging

Redactie: Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. H. Freudenthal, F. P. Huygens, Prof. Dr. Libbe van der Wal en Prof. Dr. B.W. Schaper,

Abonnementsprijs: f 7.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6.— per jaar).

Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293